

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Plzeňský kraj leží na jihozápadě České republiky. Hranici kraje na západě tvoří státní hranice se SRN (Bavorskem), severozápadně leží kraj Karlovarský, severovýchodně kraj Středočeský a na jihovýchodě kraj Jihočeský.

Svou rozlohou 7 649 km² je třetím největším krajem v České republice, avšak počtem obyvatel se řadí na osmé místo v ČR. Sedm okresů kraje (Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov) představuje územní celky výrazně se odlišující krajinným charakterem, počtem i skladbou obyvatelstva, ekonomickým potenciálem, velikostí i hustotou osídlení.

Rozmanitost přírodních podmínek je dána především reliéfem kraje. Z hlediska geografického systému lze Plzeňský kraj rozdělit do několika oblastí: Plzeňská pahorkatina, Brdská vrchovina (část), Český les a Šumava (část). Klimatické, geologické a hydrologické podmínky jsou v jednotlivých územních celcích značně odlišné.

Zásoby nerostných surovin, které představují základní potenciál pro rozvoj zpracovatelského průmyslu, se v Plzeňském kraji soustřeďují zejména do vnitrozemí (oblast kolem Plzně). Jedná se o zásoby černého uhlí, žáruvzdorné a keramické jíly a stavební kámen. V oblasti podhůří Šumavy se nalézá vápenec. Pro zemědělství v kraji jsou celkem příznivé podmínky. Zemědělská půda pokrývá téměř 49,3 % celkové rozlohy kraje (z toho podíl orné půdy činí 66,1 %). Lesní hospodářství je charakteristické dostatečnými přírodními zdroji dřeva. Podíl zalesněné plochy na celkové rozloze kraje činí 40,4 % (zejména vlivem lesnatých ploch Šumavy, Českého lesa a Brdské vrchoviny). V celkovém objemu těžby dřeva jehličnatých stromů zaujímá Plzeňský kraj v porovnání s ostatními kraji čtvrté místo.

Životní prostředí Plzeňského kraje v rámci ČR můžeme hodnotit příznivě. Hodnoty měrných emisí podle REZZO1-4 v kraji dosahují nižších hodnot než v ČR celkem. V roce 2021 představovaly měrné emise oxidu siřičitého 0,30 t/km², což je 39,2 % úrovně měrných emisí v ČR, měrné emise oxidu dusíku 1,00 t/km² (tj. 49,9 % úrovně ČR), oxidu uhelnatého 5,91 t/km² (tj. 42,6 % úrovně ČR) a tuhých emisí 0,56 t/km² (tj. 52,1 % úrovně ČR).

K nejméně zatíženým oblastem náleží horské partie Šumavy, Českého lesa, západní Brdy a oblast v okolí Manětína a Nečtin. Ochranu přírody na Šumavě zabezpečuje NP a CHKO Šumava. Na území Plzeňského kraje se vyskytuje 202 zvláště chráněných území, z toho 5 připadá na chráněné krajinné oblasti (Šumava, Český les, Slavkovský les, Brdy a Křivoklátsko).

Výjimku tvoří Plzeň a její okolí, kde je životní prostředí extrémně narušeno. Plzeň se svým okolím je zatížena vysokou koncentrací průmyslových aktivit a silniční dopravou. Přetížená silniční síť výrazně zhoršuje emisemi (oxidy dusíku a uhlovodíky) a hlukem kvalitu životního prostředí. Devastace krajiny po těžbě je nejrozsáhlejší v oblastech Nýřany-Tlučná-Vejprnice, Břasy-Radnice, na Stříbrsku a Ejpovicku.

Silniční síť v Plzeňském kraji je k 1. 1. 2023 tvořena 5 137,4 km silnic a dálnic, z toho 415,5 km pokrývají silnice I. třídy, 1 493,3 km silnice II. třídy a 3 119,4 km silnice III. třídy. Dálnice se v Plzeňském kraji rozkládají v délce 109,2 km, z toho nejvíce v okrese Tachov (44,7 km), dále pak v okresech Rokycany (25,9 km) a Plzeň-sever (18,9 km). Provozní délka železničních tratí činila k 31. 12. 2022 v Plzeňském kraji 725,4 km.

Pro Plzeňský kraj je typický vysoký počet malých sídel s nerovnoměrným rozmístěním, chybí zde města střední velikosti, struktura středisek je v porovnání s ČR atypická. Město Plzeň se svými 181 240 obyvateli představuje protiklad k malým sídlům, neboť je po Praze druhým nejvýznamnějším centrem v Čechách. Plzeňský kraj má celkem 57 měst, ve kterých žije 404 064 obyvatel, tj. 66,7 % z celkového počtu obyvatel kraje.

Od 1. 1. 2003 byla na základě zákona č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností Česká republika nově administrativně rozdělena do 205 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. byly stanoveny správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem a správní obvody obcí s rozšířenou působností. Po ukončení činnosti okresních úřadů (k 31. 12. 2002) tak byla významná část jejich kompetencí přenesena na obce s rozšířenou působností. Plzeňský kraj byl rozdělen do 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a do nich spadajících 35 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (POU). Mezi obce s rozšířenou působností patří: Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Nepomuk, Nýřany, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stod, Stříbro, Sušice a Tachov.

Hlavní sídla kraje leží na rozvojových osách regionálního významu a na západní radiální ose, která spojuje Plzeň s Prahou a směřuje koridorem k hranici s Německem. Mimo tyto osy se nachází řídce zalidněná území s převažující obytnou a zemědělskou funkcí, s nedostatečně vyvinutou sociální a technickou infrastrukturou a omezenou dopravní obslužností. K oživení těchto sídel přispívá vznik malých podniků, obnova řemesel a rozvoj služeb vázaných na cestovní ruch. Aby mohly být některé aktivity alespoň částečně realizovány, sdružují se obce do mikroregionů.

V období let 1990–2021 dosáhla intenzita bytové výstavby nejvyšší hodnoty v roce 2008, kdy na 1 000 obyvatel středního stavu připadlo 4,70 dokončených bytů. V roce 2022 dosáhla intenzita bytové výstavby hodnoty 4,21.

Plzeňský kraj je s počtem obyvatel 605 388 (k 31. 12. 2022) osmým krajem v České republice a tvoří tak 5,6 % z celkového počtu obyvatel ČR. Rozložení obyvatel v rámci kraje je značně nerovnoměrné, v Plzni žije 29,9 % a dalších 24,4 % obyvatel je soustředěno do 18 měst s více než 5 tisíci obyvateli.

Plzeňský kraj je v ČR třetím nejméně zalidněným krajem. Hustota obyvatel v kraji představuje 79,1 obyvatel na km² (hustota v ČR činí 137,3 obyvatel na km²). Nejnižší hustoty v Plzeňském kraji dosahují okresy Tachov (41,3 obyvatel na km²) a Klatovy (44,6 obyvatel na km²).

K 31. 12. 2022 byl průměrný věk obyvatel kraje 42,8 let a Plzeňský kraj se v porovnání s ostatním krajem umístil na osmém místě. Nejstarší obyvatelé podle průměrného věku žili v okrese Klatovy (44,1 let), naopak nejmladší obyvatelé se vyskytovali v okrese Tachov (41,8 let). Vysoký podíl staršího obyvatelstva v Plzeňském kraji je patrný též z indexu stáří (počet osob ve věku 65 let a více na 100 osob ve věku 0–14 let), který činil 130,6, což byla osmá krajská hodnota v ČR (index stáří ČR činil 126,1). V rámci kraje dosáhl index stáří nejvyšší hodnoty v okrese Klatovy (153,0), naopak nejnižší byl v okrese Tachov (115,9).

V roce 2022 se v ČR i v Plzeňském kraji podílel na růstu obyvatel jen migrační přírůstek, který v ČR dosáhl 329 742 osob a v Plzeňském kraji 27 870 osob. Podíl Plzeňského kraje na migračním přírůstku ČR dosáhl 8,5 %. Přirozený úbytek v ČR činil -18 920 osob, v Plzeňském kraji -1 189 osob.

V roce 2022 dosáhl v Plzeňském kraji relativní počet živě narozených dětí hodnoty 9,2. V porovnání s celorepublikovým průměrem (9,4) byla tato hodnota nižší. Relativně nejvíce dětí se narodilo v okresech Plzeň-jih a Plzeň-sever (shodně 9,5). V počtu potratů na 100 narozených (24,8) zaujímá Plzeňský kraj páté nejnižší místo v ČR. V porovnání s ČR byla potratovost v kraji nižší. Nižší potratovosti v porovnání s krajským průměrem dosáhlo pět okresů - Domažlice (23,0), Klatovy, Plzeň-jih a Rokycany (shodně 21,9) a Plzeň-sever (21,5).

V počtu sňatků na 1 000 obyvatel středního stavu (5,0) byla relativní hodnota Plzeňského kraje nižší než celorepublikový průměr (5,1). Relativně nejvíce sňatků bylo uzavřeno v okrese Domažlice (5,4). Rozvodovost v Plzeňském kraji (1,7) byla nižší než v ČR (1,8). Relativně nejvíce manželství bylo rozvedeno v okrese Rokycany (2,0) a naopak nejméně v okrese Klatovy (1,6).

V roce 2022 představoval podíl Plzeňského kraje na celkovém hrubém domácím produktu v běžných cenách 4,8 %. V přepočtu HDP na 1 obyvatele (553 512 Kč) se v porovnání s ostatními krajem umístil na čtvrtém místě.

K významným potravinářským podnikům Plzeňského kraje patří: Plzeňský Prazdroj a.s. (založený v roce 1842) - největší český exportér piva, který se stal součástí mezinárodní skupiny Asahi Group Holdings Ltd (japonská pivovarnická společnost); STOCK Plzeň-Božkov s.r.o. - tradiční výrobce lihovin, v současné době největší výrobce lihovin v České republice a BOHEMIA SEKT s.r.o. ve Starém Plzenci - významný producent vín.

K významným průmyslovým odvětvím v regionu náleží strojírenství, které je spojováno především se jménem Škoda. Hlavním výrobním sortimentem jsou zařízení pro klasickou i jadernou energetiku a petrochemii, výrobky hutí a kováren, těžké obráběcí stroje, zařízení pro válcovny, zařízení pro zpracování cukrové třtiny, hydraulické a vulkanizační lisy, převodovky, kolejové dopravní prostředky, trolejbusy, kompletní elektrické pohony, turbíny pro paroplynové cykly a odběrové parní turbíny. Rozvíjí se zde i vlastní výzkum a obchodní společnost. Dalšími důležitými průmyslovými podniky, které ovlivňují ekonomiku kraje, jsou: DIOSS Nýřany a.s. orientující se na výrobky z plechů a trubek, OKULA Nýrsko a.s. zaměřená především na zpracování plastických hmot a brýlových obrouček a LASSELSBERGER, s.r.o. reprezentující keramický průmysl.

Plzeňský kraj je díky své poloze přitažlivý pro zahraniční investory. Zahraničním investicím dominuje japonský závod Panasonic Heating & Ventilation Air-Conditioning Czech, s.r.o., který vyrábí kompletní

vnitřní jednotky tepelných čerpadel vzduch-voda Panasonic Aquarea. K významným zahraničním firmám se řadí firma VISHAY ELECTRONIC spol. s r.o. zabývající se výrobou elektronických součástek, BORGERS CS spol. s r.o. s výrobou tkanin a textilních podlahových krytin pro automobilový průmysl, MD ELEKTRONIK spol. s r.o. s výrobou kabelových propojek a Daikin Industries Czech Republic s.r.o. s výrobou tepelných čerpadel, klimatizační techniky a ventilačních systémů.

Ke zmírňování sociálně ekonomických rozdílů přispívá přeshraniční spolupráce se sousedním Bavorskem v rámci euroregionů. Evropský program podpory přeshraniční spolupráce využívají v Plzeňském kraji okresy Domažlice a Klatovy v euroregionu Šumava a okres Tachov v euroregionu Egrensis.

V roce 2021 bylo v Plzeňském kraji (podle pracovištní metody včetně podnikatelských subjektů do 20 zaměstnanců a podle předběžných údajů) zaměstnáno 223,4 tis. fyzických osob, což je 36,9 % z celkového počtu obyvatel v kraji. Průměrná hrubá měsíční mzda na fyzické osoby činila (podle předběžných údajů) 35 324 Kč a Plzeňský kraj se zařadil na čtvrté místo v ČR po Hl. městě Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji. Průměrná hrubá měsíční mzda však byla v porovnání s celorepublikovým průměrem o 3,5 % nižší.

Podle registru ekonomických subjektů bylo k 31. 12. 2022 v Plzeňském kraji evidováno 149 980 ekonomických subjektů, z toho bylo nejvíce fyzických osob (77,5 %). Velká část ekonomických subjektů kraje (37,5 %) má sídlo v okrese Plzeň-město. Výraznou úlohu v zaměstnanosti Plzeňského kraje sehrává 60 subjektů s 500 a více zaměstnanci, z toho 24 zaměstnává 1 000 a více pracovníků.

Mezi organizace s větším počtem zaměstnanců patří v Plzeňském kraji: Fakultní nemocnice Plzeň, Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje, MD ELEKTRONIK spol. s r.o., Západočeská univerzita v Plzni, International Automotive Components Group s.r.o., Plzeňský Prazdroj, a.s., BORGERS CS spol. s r.o., IDEAL AUTOMOTIVE Bor, s.r.o., Statutární město Plzeň, ŠKODA TRANSPORTATION a.s.

V rámci ČR patří Plzeňský kraj k oblastem s nižším podílem nezaměstnaných. K 31. 12. 2022 zde bylo v evidenci úřadu práce registrováno 11 970 uchazečů o zaměstnání. V porovnání s ostatními kraji ČR zaujímá Plzeňský kraj s podílem nezaměstnaných 2,94 % třetí nejnižší místo. Nejvyššího podílu nezaměstnaných dosáhl okres Rokycany (3,59 %), naopak nejnižší podíl nezaměstnaných je registrován v okrese Plzeň-jih (2,06 %).

K 31. 12. 2022 bylo v Plzeňském kraji 21 949 volných pracovních míst v evidenci úřadu práce, na jedno pracovní místo připadlo přibližně 0,5 uchazečů. Nejméně volných pracovních pozic bylo nabízeno v okrese Rokycany, zde bylo evidováno 1,0 uchazeče na jedno pracovní místo. Nezaměstnaní absolventi a mladiství představovali v Plzeňském kraji 4,9 % z celkového počtu uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce.

Síť předškolních a školských zařízení v kraji představuje 281 mateřských škol, 226 základních škol, 15 gymnázií a 45 oborů odborného vzdělání na středních školách bez nástavbového studia. Vysokoškolské vzdělání nabízí Západočeská univerzita ve svých 9 fakultách (ekonomické, pedagogické, filozofické, právnické, aplikovaných věd, strojní, elektrotechnické, zdravotnických studií a designu a umění Ladislava Sutnara). Studenti mohou studovat na lékařské fakultě v Plzni, která patří pod Univerzitu Karlovu v Praze, dále v univerzitním středisku v Plzni, které patří pod Metropolitní univerzitu, o.p.s. v Praze, a v Klatovech, kde poskytuje vysokoškolské vzdělání provozně ekonomická fakulta, která je součástí České zemědělské univerzity v Praze.

Pro cestovní ruch jsou v kraji příznivé podmínky. Město Plzeň nabízí mnoho kulturních památek, zajímavé je i jeho historické podzemí, které svým rozsahem téměř 20 km patří k nejrozsáhlejším ve střední Evropě. K přírodním zajímavostem v Plzni patří Bolevecká rybníční soustava, což je z technického i krajinářského hlediska unikátní pozdně gotické dílo z 15. století. Je zde hustá síť rekreačních a turistických cest. K dalším často navštěvovaným místům patří Zoologická a botanická zahrada města Plzně a vrchy v okolí Plzně: Krkavec, Chlum a Sylván s rozhlednami.

Ke kulturním památkám kraje patří barokní zámek Manětín, klášterní konvent v Plasích (národní kulturní památka), zříceniny gotických hradů Radyně a Buben, renesanční zámek Kaceřov, zřícenina hradu Rabštejn nad Střelou, renesanční zámek Horšovský Týn, vodní hrad Švihov, zámek Kozel, barokní zámek Nebílovy, zámek Lužany, klášter v Kladrubech, hrad Kašperk, zřícenina gotického hradu Libštejn a mnoho dalších. Také Domažlice a jejich tradiční každoroční srpnové Chodské slavnosti přitahují pozornost mnoha návštěvníků.

Výborné podmínky pro letní i zimní rekreaci nabízí Šumava díky svým četným turistickým i cykloturistickým stezkám. Pro sjezdové i běžecké lyžování je zde mnoho upravovaných sjezdovek

a běžeckých tras. K rekreaci a zlepšení zdravotního stavu je možno využít pobytu v Konstantinových Lázních, které jsou zaměřeny na prevenci, léčbu a rehabilitaci kardiovaskulárních chorob, na léčení pohybového aparátu a dýchacího ústrojí. K dalším místům vhodným pro rekreaci v kraji patří přehradní nádrž Hracholusky a vodáky hojně využívaná řeka Berounka.